

PENGARUH PEMIKIRAN IKHWAN AL-MUSLIMIN KE ATAS GERAKAN ISLAM DI MALAYSIA

Mashitah Binti Sulaiman (Profesor Madya Dr)
Universiti Sains Islam Malaysia
Emel: mashitah@usim.edu.my

Mohd Nazir Ahmad
Universiti Teknologi MARA, Shah Alam, Selangor.
E-mel: mnazir794@uitm.edu.my

ABSTRAK

Ikhwanul Muslimin (IM) di Mesir dan pengasasnya, Hassan al-Banna, masing-masing merupakan gerakan Islam dan tokoh Islamis yang paling berpengaruh di dunia, khususnya di Dunia Islam. Kedua-duanya terlibat dalam arena politik dan kemasyarakatan, dengan keyakinan bahawa ajaran Islam dan politik tidak dapat dipisahkan. IM dan Hassan al-Banna mempunyai matlamat yang kukuh untuk membawa perubahan besar dalam masyarakat Islam, khususnya melalui usaha mendidik dan membentuk generasi muda agar menjadikan Islam sebagai cara hidup. Oleh itu, kertas kerja ini bertujuan untuk membincangkan secara ringkas biografi Hassan al-Banna serta latar belakang sejarah beliau. Kertas ini juga bertujuan untuk menganalisis pengaruh pemikiran Hassan al-Banna terhadap Dunia Islam. Di samping itu, kertas ini turut menganalisis kesan pemikiran Hassan al-Banna terhadap gerakan Islam di Malaysia, seperti Angkatan Belia Islam Malaysia (ABIM), Pertubuhan IKRAM Malaysia (IKRAM) dan Parti Islam Se-Malaysia (PAS). Kajian ini menggunakan kaedah kualitatif yang bersesuaian dengan permasalahan kajian serta untuk memahami isu yang dikaji. Dalam konteks ini, kajian ini menggunakan kaedah analisis dokumen berdasarkan data sekunder yang dikumpulkan. Kaedah utama yang digunakan dalam kajian ini ialah kaedah sejarah kualitatif yang melibatkan pemilihan subjek atau topik untuk diselidiki. Analisis deskriptif kandungan dan dokumen daripada data sekunder telah dijalankan dalam penyelidikan kualitatif ini. Hasil kajian mendapati bahawa Ikhwanul Muslimin, yang diasaskan pada tahun 1928, telah melaksanakan usaha reformasi, iaitu satu proses penambahbaikan berterusan dalam Islam dan masyarakat Muslim. Usaha ini telah mencetuskan fenomena “Kebangkitan Islam” di dunia Islam dan juga di tempat lain, khususnya di Malaysia.

Kata kunci: pengaruh; Ikhwanul Muslimin; Gerakan; Islam, Malaysia

1. PENDAHULUAN

Akhir tahun 1920-an menyaksikan kemunculan sebuah pertubuhan Islam yang berpengaruh di Mesir, iaitu Jama'at al-Ikhwan al-Muslimin (IM) di bawah pimpinan Hasan al-Banna (1906–1949) yang – beberapa tahun kemudian – mula memberi pengaruh di Malaysia. Ketika kebangkitan Islam global ini melanda dunia, pada akhir tahun 1960-an dan awal 1970-an, muncul sekurang-kurangnya lima gerakan Islam utama di Malaysia. Gerakan-gerakan tersebut ialah Parti Islam Se-Malaysia (PAS), Jamaah Tabligh, Darul Arqam, Angkatan Belia Islam Malaysia (ABIM), dan Jemaah Islah Malaysia (JIM) (Ismail Mamat, 2016: 23).

Pengaruh Ikhwanul Muslimin dapat dikesan dalam perkembangan gerakan-gerakan Islam di Malaysia. Wujudnya hubungan yang sangat rapat dari segi pengaruh antara gerakan Islam dominan di peringkat dunia dengan gerakan dakwah di Malaysia. Seperti yang dinyatakan oleh Khurshid Ahmad (1983: 222):

"There is an almost continuous chain of Islamic movements operating amongst the Muslim people in all parts of the world."

PAS dan Jamaah Tabligh sebenarnya telah ditubuhkan masing-masing pada tahun 1951 dan 1955, namun aktiviti mereka dilihat semakin berkembang dan memainkan peranan yang signifikan semasa

era kebangkitan Islam ini. Tiga gerakan lain pula muncul selepas itu, iaitu Darul Arqam pada tahun 1968, ABIM pada tahun 1971 dan JIM pada tahun 1991, iaitu dalam tempoh kebangkitan Islam itu sendiri. Walaupun JIM dilihat hadir kemudian, akar umbinya boleh dijejaki merujuk kepada penubuhan *Islamic Representative Council* (IRC) di United Kingdom pada tahun 1974. IRC ditubuhkan oleh pelajar-pelajar Melayu-Muslim Malaysia yang menuntut di negara tersebut. Sekembalinya mereka ke tanah air, ahli-ahli IRC mengetuai penubuhan Jamaah Islah Malaysia (JIM) dengan sokongan dan penyertaan bekas pelajar luar negara lain, khususnya yang pernah belajar di Mesir dan Amerika Syarikat (Ismail Mamat, 2016: 23). Oleh yang demikian, kertas kerja ini membincangkan pengaruh pemikiran Hassan al-Banna terhadap gerakan Islam di Malaysia.

2. METODOLOGI

2.1 Reka bentuk Kajian

Kajian ini menggunakan kaedah kualitatif yang sesuai dengan sifat permasalahan kajian serta untuk memahami isu yang dikaji (Creswell dan V. L. Plano Clark, 2007). Dalam konteks ini, kajian ini menggunakan kaedah analisis dokumen, berdasarkan data sekunder yang dikumpulkan. Kaedah utama yang digunakan dalam kajian ini ialah kaedah 201 ocial201 kualitatif yang merangkumi pemilihan subjek atau topik untuk diselidiki.

2.2 Teknik Pengumpulan Data

Kajian ini melibatkan kaedah penyelidikan perpustakaan, iaitu dengan menggunakan sumber-sumber sekunder bagi menyokong hasil kajian ini. Antara sumber sekunder yang dikaji dan digunakan termasuklah tesis, buku, jurnal, prosiding seminar dan kertas kerja yang menyentuh pemikiran politik kepimpinan Ikhwanul Muslimin (IM).

Terdapat banyak tesis khususnya di peringkat Doktor Falsafah, serta buku dan jurnal yang menyumbang kepada pengetahuan berkaitan dengan kajian ini. Penyelidik juga telah menjalankan kajian dan meneliti laman web rasmi Ikhwanul Muslimin memandangkan laman tersebut mengandungi maklumat mengenai 201 ocial201, peranan politik, biografi pemimpin IM serta pemikiran mereka. Setiap data kajian yang diperolehi dianalisis menggunakan kaedah 201 ocial201, dan pendekatan tematik turut digunakan bagi memudahkan perbincangan. Kaedah ini dilakukan dengan mengenal pasti tema-tema berkaitan pemikiran pemimpin IM dalam konteks politik (Ahmad Dzulfahmi, Kamaruzaman, Mansoureh, 2021). Analisis kandungan dan dokumen secara deskriptif terhadap data sekunder telah dijalankan dalam penyelidikan kualitatif ini.

2.3 Analisis Data

Analisis kandungan kualitatif merupakan salah satu daripada beberapa kaedah kualitatif yang kini digunakan untuk menganalisis data dan mentafsir maknanya (Schreier, 2012). Sebagai satu kaedah penyelidikan, ia mewakili satu pendekatan yang sistematik dan objektif untuk menghuraikan serta mengkuantifikasi fenomena (Downe-Wamboldt, 1992; Schreier, 2012). Menurut Babbie (2001), analisis kandungan boleh didefinisikan sebagai “kajian terhadap komunikasi manusia yang direkodkan” (hlm. 304). Ia pada asasnya merupakan “satu operasi pengekodan,” dengan pengekodan merujuk kepada “proses menukar data mentah kepada bentuk piawai” (Babbie, 2001, hlm. 309). Malah, Ryan dan Bernard (2000) menganggap analisis kandungan sebagai salah satu daripada “tradisi pengekodan utama” (hlm. 780).

Syarat utama bagi kejayaan analisis kandungan ialah data boleh diringkaskan kepada konsep-konsep yang menggambarkan fenomena kajian (Cavanagh, 1997; Elo & Kyngäs, 2008; Hsieh & Shannon,

2005) melalui penciptaan kategori, konsep, model, 202ocial konseptual, atau peta konsep (Elo & Kyngäs, 2008). Soalan kajian menentukan apa yang perlu dianalisis dan apa yang perlu dibina (Elo & Kyngäs, 2008; Schreier, 2012).

Analisis dokumen pula merupakan satu prosedur sistematik untuk menilai atau meneliti dokumen – sama ada bahan bercetak mahupun elektronik (berasaskan 202ocial202a dan yang dihantar melalui Internet). Analisis dokumen memerlukan data diteliti dan ditafsirkan bagi mendapatkan makna, kefahaman serta membina pengetahuan 202ocial202al (Corbin & Strauss, 2008; lihat juga Rapley, 2007). Dokumen mengandungi teks (perkataan) dan imej yang telah direkodkan tanpa campur tangan penyelidik. Atkinson dan Coffey (1997) merujuk dokumen sebagai ‘fakta 202ocial’ yang dihasilkan, dikongsi dan digunakan dalam cara yang diatur secara 202ocial (hlm. 47).

3. DAPATAN KAJIAN DAN PERBINCANGAN

3.1 Dapatan Kajian

3.1.1 Pengaruh Pemikiran Hassan al-Banna terhadap Dunia Islam

Ikhwanul Muslimin ialah sebuah gerakan Islamis yang berpegang kepada ideologi Sunni sebagai pegangan utamanya. Ia terlibat dalam arena politik nasional dan antarabangsa dengan keyakinan bahawa ajaran Islam dan politik tidak dapat dipisahkan. Gerakan ini juga mempunyai matlamat yang kukuh untuk membawa perubahan besar dalam masyarakat Islam, khususnya melalui proses sosialisasi generasi muda Muslim di seluruh dunia Islam. Cara Ikhwanul Muslimin merekrut ahlinya dan membentuk mereka sebagai anggota masyarakat Muslim yang produktif membezakannya daripada organisasi gerakan Islam yang lain (Pandian, S., Omar & Nur Hafeeza, 2020: 116).

Ikhwanul Muslimin menerima sistem demokrasi sebagai kaedah untuk mencapai tujuan politik, berbeza dengan Al-Qaeda yang menolak demokrasi kerana menganggapnya sebagai bidaah Barat yang mesti ditentang. Ikhwanul Muslimin diterima baik di pelbagai negara Islam dan Barat kerana ideologi Islamnya yang bersifat pertengahan, manakala Al-Qaeda diharamkan dan dianggap sebagai gerakan pengganas di kebanyakan negara Islam dan Barat (Pandian, S., Omar & Nur Hafeeza, 2020: 117).

Pada awal penubuhannya, Ikhwanul Muslimin mewakili reformasi agama dan sosial, dan hanya pada akhir tahun 1930-an organisasi ini mula terlibat secara aktif dalam politik. Kemasukan sebenar ke dalam politik bermula apabila Ikhwanul Muslimin mencalonkan wakilnya dalam pilihan raya parlimen pada tahun 1941. Menjelang tahun 1949, Ikhwanul Muslimin memiliki lebih daripada dua ribu pejabat di seluruh Mesir dengan 600,000 ahli aktif (Munson, 2001: 488–490).

Transformasi Ikhwanul Muslimin daripada sebuah gerakan massa keagamaan kepada parti politik moden berlaku hasil daripada proses politik pilihan raya yang bermula pada tahun 1980-an. Langkah politik ini menunjukkan kelemahan kedudukan Ikhwanul Muslimin, namun pada masa yang sama ia merupakan satu gerakan taktikal yang jelas, bertujuan untuk merebut kuasa apabila peluang pertama muncul – sebahagian daripada perancangan besar Hassan al-Banna (El Ghobashy, 2005: 374).

Penubuhan Ikhwanul Muslimin oleh Hassan al-Banna pada tahun 1928 merupakan salah satu peristiwa terpenting dalam perkembangan Islam politik sebagaimana yang dikenali hari ini. Pertubuhan ini bermula sebagai kumpulan reformis yang berdedikasi kepada dakwah, menyebarkan ajaran Islam sebenar, mengembalikan kegemilangan umat Islam, serta memperjuangkan apa yang dianggapnya sebagai pemahaman Islam yang betul (Soage, 2008).

Sebagai seorang pemimpin yang karismatik, Al-Banna memberi inspirasi kepada ribuan umat Islam melalui cita-citanya untuk membangunkan semula masyarakat melalui Islam. Walaupun beliau bukan seorang intelektual yang prolifik, beliau telah menulis beberapa siri “risalah” yang ditujukan kepada para pengikutnya di Mesir dan dunia Arab untuk menjelaskan program reformasinya. Gerakan besar ini akhirnya membawa kepada pempolitan Islam apabila Al-Banna menggabungkan elemen agama dan politik, lalu membentuk satu pemahaman baharu terhadap agama. Beliau memperkenalkan Islam sebagai satu sistem yang menyeluruh dan totalitarian (Soage, 2009).

Al-Banna dipengaruhi dengan kuat oleh ideologi Islamis yang popular pada tahun 1920-an dan 1930-an, dan beliau memperkenalkan Islam sebagai satu sistem hidup yang holistik dan merangkumi semua aspek kehidupan (Soage, 2009). Dalam salah satu risalahnya yang bertajuk “Misi Kita”, Al-Banna menulis di bawah tajuk “Islam Kita” bahawa:

“We believe that Islam is an all-embracing concept which regulates every aspect of life, adjudicating on everyone its concerns and prescribing for it a solid and rigorous order.[..] Some people mistakenly understand that Islam is restricted to religious practices or spiritual exercises. [...] On the contrary we understand Islam broadly and comprehensively, regulating the affairs of men, in this world and the next. Yes, indeed, our mission is ‘Islamic’ in every sense of the word confined to the Book of Allah, the Sunnah of his Apostle, and the lives of the pious predecessors” (hlm. 46-47).

Dalam risalah lain bertajuk “Kepada Apa Kita Menyeru Manusia”, Al-Banna menekankan keunggulan Islam berbanding sistem-sistem lain ciptaan manusia:

“Jika kamu meneliti ajaran Islam, kamu akan mendapati bahawa ia mengemukakan prinsip-prinsip yang paling kukuh, peraturan yang paling sesuai, dan undang-undang yang paling tepat untuk kehidupan individu – lelaki atau perempuan – kehidupan berkeluarga [...] dan juga untuk kehidupan sesebuah negara [...] serta mengemukakan idea-idea yang membuatkan para pembaharu dan pemimpin negara pun berasa teragak-agak” (hlm. 87).

Al-Banna terus menegaskan keunggulan Islam berbanding semua sistem buatan manusia dengan mengatakan bahawa:

“Internasionalisme, nasionalisme, sosialisme, kapitalisme, Bolshevisme, peperangan, pengagihan kekayaan, hubungan antara pengeluar dan pengguna, dan apa sahaja [...] yang menjadi kebimbangan negarawan dan ahli falsafah sosial – kami percaya bahawa semua ini telah diperjelaskan sepenuhnya oleh Islam” (hlm. 87).

Gagasan tentang kesyumulan Islam dan bahawa Islam lebih unggul daripada semua sistem pemerintahan buatan manusia kerana ia menawarkan model sempurna yang menangani setiap aspek kehidupan, diulangi dalam pelbagai risalah dan mesej Al-Banna. Beliau menolak idea bahawa Islam patut dibatasi kepada ruang peribadi sahaja kerana konsep pemisahan agama dan negara adalah bidaah baginya. Al-Banna percaya bahawa Islam menggabungkan kuasa eksekutif dan kehakiman (Soage, 2009). Idea-idea ini kemudian diperluas oleh Sayyid Qutb yang melihat Islam sebagai satu sistem sempurna kerana hanya Tuhan yang tahu apa yang sesuai dengan fitrah manusia, manakala sistem lain yang berdasarkan akal manusia yang terbatas dan mementingkan diri dianggap sebagai jahili – “barbarik” (Wright, 2006).

Terdapat perbezaan pendekatan antara generasi pengasas dan generasi kedua, di mana generasi kedua lebih menumpukan kepada perluasan organisasi dan lebih cenderung untuk menjadikan program politik dan sosial Ikhwanul Muslimin tidak terlalu jelas. Pada akhir tahun 2005, Ikhwanul Muslimin memenangi 20% kerusi dalam pilihan raya parlimen Mesir, pencapaian tertinggi dalam sejarah mereka. Ekoran kejayaan ini, pada Januari 2006, Hamas memenangi pilihan raya Pihak Berkuasa Palestin yang merupakan kesan langsung daripada kejayaan Ikhwanul Muslimin di Mesir (Altman, 2007: 11, 18–20, 23).

Sebagai sebahagian daripada kesan Arab Spring pada Jun 2012, Ikhwanul Muslimin berjaya membentuk kerajaan di Mesir. Kejayaan ini dianggap sebagai satu ancaman terhadap legitimasi Islam bagi sesetengah negara. Mursyidul Am, Muhammad Badie, secara terbuka mengisytiharkan (pada akhir 2011) bahawa matlamat akhir untuk menubuhkan khilafah hampir tercapai. Kenyataan ini memberi gambaran kepada banyak negara Islam bahawa rejim mereka sedang berada dalam ancaman kewujudan. Arab Saudi dan negara-negara Arab lain menyedari potensi ancaman ini yang boleh mencetuskan revolusi seperti di Iran, sekali gus menggugat kestabilan tatanan Islam di Timur Tengah (Monier & Ranko, 2013: 118).

Secara umumnya, Ikhwanul Muslimin yang ditubuhkan pada tahun 1928 telah melaksanakan usaha reformasi, iaitu satu proses berterusan penambahbaikan dalam Islam dan masyarakat Islam, yang mencetuskan fenomena “Kebangkitan Islam” di dunia Islam dan juga di tempat-tempat lain (Ali E. Hillal Dessouki, 1982; Khurshid Ahmad, 1983; Chandra Muzaffar, 1987; Ibrahim M. Abu Rabi, 1996). Tambahan pula, apabila Islam mula dilihat sebagai satu kuasa baharu yang perlu diambil kira dalam dunia pasca-penjajahan, ramai sarjana Barat seperti Thomas Walker Arnold (1864–1930), Larry A. Poston (1952–), Egdūnas Račius (1973–) dan lain-lain turut menyumbang kepada bidang ini melalui kajian dakwah Islam dari sudut sejarah dan kontemporari.

Selepas kematian Al-Banna, pendekatan politik Ikhwanul Muslimin mula berubah apabila ia dipengaruhi oleh pendekatan radikal Sayyid Qutb. Beliau dianggap sebagai pencetus ideologi kedua selepas Al-Banna, disebabkan tekanan politik dan penyiksaan yang hebat oleh rejim pemerintah. Tambahan pula, rejim ketika itu tidak melaksanakan prinsip-prinsip Islam dalam pentadbirannya, yang seterusnya mengukuhkan asas radikalisme dalam kalangan anggota IM. Walau bagaimanapun, pendekatan radikal ini tidak dipersetujui oleh Al-Hudaybi yang berpendapat bahawa bukan manusia yang layak menghukum setiap kesalahan. Beliau lebih cenderung kepada pendekatan secara perlahan dan berperingkat untuk memberikan kesedaran Islam kepada masyarakat, sebagaimana yang dilakukan oleh Nabi Muhammad SAW terhadap masyarakat Quraisy. Al-Hudaybi juga lebih selesa jika Ikhwanul Muslimin menjadi gerakan dakwah dan bukannya menyertai politik kepartian kerana ia membolehkan mereka mengkritik kerajaan. Namun begitu, fahaman radikal ini bukanlah pendirian rasmi Ikhwanul Muslimin dalam pembentukan orientasi politiknya di Mesir (Ahmad Dzulfahmi, Kamaruzaman dan Mansoureh, 2021: 153).

3.1.2 Pengaruh Pemikiran Hassan al-Banna terhadap ABIM

Kemunculan Ikhwanul Muslimin (IM) di Mesir pada tahun 1928 dilihat sebagai pencetus gerakan Islam moden bagi mengembalikan semula kekhalifahan Islam Uthmaniyyah yang telah runtuh pada tahun 1924. Gerakan ini yang menekankan dakwah dan tarbiyah yang kuat telah memberi inspirasi kepada umat Islam, termasuk di Tanah Melayu (nama lama bagi Malaysia), untuk bangkit menentang penjajah. Pelajar-pelajar Melayu yang menuntut ilmu di Mekah atau di al-Azhar, Mesir, telah membawa pemikiran reformis ini ke Semenanjung Tanah Melayu dalam fasa awal perkembangan gerakan Islam (Ismail Mamat, 2016: 26).

Pada awal abad ke-20, pelajar-pelajar Melayu menumpukan pengajian mereka di Arab Saudi, khususnya di Mekah dan Madinah. Namun, menjelang tahun 1920-an, berlaku satu gelombang besar di mana pelajar-pelajar Melayu selepas menamatkan pengajian di Mekah, meneruskan pula pengajian mereka di Kaherah. Para pelajar Melayu perintis di Mekah memainkan peranan penting dalam menggalakkan rakan-rakan dan ibu bapa mereka untuk menghantar anak-anak menyambung pengajian ke Kaherah. Shaykh ‘Abd. al-‘Aziz Affendi al-Suhaimi, rakan rapat kepada Shaykh Rifa’ah al-Tahawi yang merupakan Rektor Universiti al-Azhar, juga memainkan peranan penting. Beliau

telah datang ke Tanah Melayu untuk menjelaskan manfaat melanjutkan pelajaran di al-Azhar dan turut memberi surat sokongan kepada mereka yang berhasrat menyambung pengajian di sana (Ismail Mamat, 2016: 26).

Reformasi besar-besaran terhadap sistem pendidikan agama berlaku selari dengan kebangkitan gerakan Islam pada awal tahun 1970-an. Di Malaysia, kemunculan ABIM sebagai sebuah pertubuhan yang meneruskan perjuangan Islam dalam kalangan pelajar dan intelektual melalui PKPIM dan al-Rahmaniah telah memberi dimensi baharu kepada pendidikan agama (Nor Adlina et al., 2021: 350). Penubuhan pertubuhan belia Islam iaitu Angkatan Belia Islam Malaysia (ABIM) pada tahun 1970 turut membantu menyebarkan idea-idea Ikhwanul Muslimin di Malaysia (Ismail Mamat, 2016: 26). Pendekatan tarbiah yang menggabungkan ilmu sekular dan ilmu Islam telah memberi ruang kepada pendidikan agama di pelbagai institusi. ABIM memperkenalkan idea ini melalui penubuhan sekolah swasta pertamanya, Yayasan Anda, pada tahun 1971 (Nor Adlina et al., 2021: 351). Ketika itu, ABIM dilihat seolah-olah sebagai sebahagian daripada PAS. Namun, apabila PAS menyertai Barisan Nasional (BN), ABIM mengambil alih tanggungjawab untuk melatih dan menggerakkan golongan belia (Ismail Mamat, 2016: 26).

Dengan kepimpinan ABIM yang dinamik seperti Anwar Ibrahim, ABIM berjaya dalam masa yang singkat menarik ramai anak muda di universiti dan kolej untuk menyertai perjuangannya. ABIM turut menerbitkan buku-buku, menterjemah tulisan-tulisan pemimpin Ikhwanul Muslimin dan menyesuainya mengikut pendekatan Malaysia yang dikenali sebagai “Manhaj Malizi”. Dalam majalah rasminya, iaitu "al-Risalah", tulisan-tulisan tersebut turut dimuatkan (Ismail Mamat, 2016).

3.1.3 Pengaruh Pemikiran Hassan al-Banna terhadap JIM–IKRAM

Selain mengiktiraf sumbangan Angkatan Belia Islam Malaysia (ABIM) sebagai pelopor dan gerakan dakwah Islam paling berpengaruh dalam kalangan pelajar Malaysia di luar negara dan dalam negara pada awal 1970-an, terdapat juga sebahagian pelajar Melayu di luar negara yang mula mengambil pendekatan dakwah Islam yang berbeza hasil daripada pendedahan yang mereka alami. Pelajar-pelajar ini kebanyakannya dipengaruhi oleh Ikhwanul Muslimin dari Mesir dan Iraq, serta Jamaat Islami dari benua kecil India, yang para pemimpinnya ketika itu hidup dalam buangan di United Kingdom (Mashitah, 2016; Mazlee Malik dan Hamidah Mat, 2014).

Penekanan ABIM terhadap tarbiah dan pendidikan telah dicontohi oleh Jemaah Islah Malaysia (JIM), sebuah gerakan dakwah sosial yang dikatakan berasal daripada Islamic Representative Council (IRC) atau dikenali juga sebagai Majlis Syura Muslimin (Zainah Anwar, 1990). IRC mula tampil di pentas awam dengan imej tarbiah dan islah melalui pelaksanaan program yang bersifat profesional dan sistematik dalam JIM. Hal ini sejajar dengan latar belakang gerakan tersebut yang disokong oleh golongan profesional dan korporat (Zainah Anwar, 1990). Seperti ABIM, JIM semakin dikenali oleh masyarakat melalui pelbagai inisiatif seperti Institut al-Quran, Institut Latihan Dakwah IWC-JIM, pembangunan sekolah rendah dan menengah al-Amin, serta Kolej Jaiputra di Kota Bharu, Kelantan (Nor Adina et.al., 2021: 352).

JIM berjaya menarik perhatian masyarakat dengan penubuhan sekolah al-Amin. Institusi ini berteraskan prinsip tauhid dalam membina dan melahirkan insan yang mulia, beriman, bertakwa, berakhlak dan berdaya tahan dalam membentuk diri, masyarakat serta negara seperti yang digariskan dalam al-Quran dan Sunnah. Objektif umum pendidikan ini adalah untuk melahirkan generasi muttaqin yang mampu menghayati dan memperjuangkan Islam secara menyeluruh. Oleh itu, pendidikan Islam dan bahasa Arab diberi keutamaan. Kurikulum yang digunakan adalah gabungan

daripada beberapa sekolah agama di Kelantan dan Terengganu yang diselaraskan dengan kurikulum Kementerian Pendidikan Malaysia. Institusi pendidikan di bawah JIM bukan sahaja menekankan aspek kerohanian, tetapi juga aspek akademik, kemahiran hidup dan teknologi moden (Yusop, 1993). JIM terus mengembangkan institusi pendidikannya dengan mewujudkan rangkaian sekolah Islam di seluruh Malaysia yang merangkumi 30 buah sekolah di peringkat rendah dan menengah. Selain itu, JIM turut bekerjasama dengan ahlinya di peringkat pengajian tinggi melalui penubuhan Kelab Rakan Siswa Islah Malaysia (KARISMA) pada 2 Mei 1999. KARISMA ditubuhkan untuk melaksanakan usaha islah dan dakwah dalam kalangan mahasiswa. Kecenderungan JIM menggunakan pendekatan tidak formal ini adalah disebabkan pendekatan gerakan tersebut yang lebih terbuka kepada masyarakat tanpa perlu bergantung kepada jenama organisasi secara rasmi. Ia juga lebih cenderung kepada pendekatan reformasi yang merujuk kepada aktiviti pendidikan formal dan cara yang dianggap lebih praktikal serta responsif terhadap keperluan masyarakat. Maka, JIM turut tampil ke hadapan dengan menawarkan perkhidmatan sosial melalui penubuhan institusi rawatan seperti Raudhatul Sakinah pada tahun 1998. Raudhatul Sakinah berfungsi sebagai pusat perlindungan dan bimbingan kepada remaja perempuan yang menjadi mangsa gejala sosial. Usaha ini telah membantu mereka membina keyakinan diri dan menjadi individu yang berharga kepada agama dan masyarakat (Nor Adlina et.al., 2021: 352).

Secara keseluruhannya, program dan institusi yang dikendalikan oleh JIM atau ahlinya tidak banyak berbeza dengan apa yang telah dilaksanakan oleh ABIM. Walaupun JIM tidak dapat menandingi populariti ABIM, terutamanya dalam kalangan masyarakat tempatan, namun JIM berjaya mempercepatkan pengembangan rangkaian sekolah al-Amin di kawasan bandar. Imej profesional JIM berjaya menarik perhatian golongan berpendidikan tinggi untuk menghantar anak-anak mereka belajar di institusi tersebut. Kehadiran JIM dalam pembangunan sistem dan institusi pendidikan turut menyumbang kepada arus kebangkitan konsep integrasi antara ulama dan intelektual dalam sistem pendidikan semasa.

Selepas lebih tiga dekad berjuang menyampaikan mesej islah, pada 26 Disember 2011, JIM telah dibubarkan secara rasmi hasil keputusan majoriti para pemimpin dan ahlinya dalam satu perhimpunan yang diadakan di Cheras, Kuala Lumpur. Keputusan ini dibuat bagi meneruskan misi islah melalui pendekatan modal sosial dalam sebuah organisasi dakwah baharu yang dikenali sebagai Pertubuhan IKRAM Malaysia (IKRAM), yang kemudiannya menjalankan aktiviti dakwah secara lebih inklusif kepada masyarakat umum (Mashitah, 2016). IKRAM ditubuhkan untuk menyatukan semua aktivis dan penyokong gerakan islah Ikhwanul Muslimin di Malaysia, termasuk bekas ahli IRC dan JIM di bawah satu bumbung dan struktur organisasi yang baharu (Mashitah, 2016).

3.1.4 Pemikiran Hassan al-Banna terhadap Parti Islam Se-Malaysia (PAS)

Sejarah Malaysia telah membuktikan bahawa mereka yang mendapat pendidikan di Timur Tengah telah membawa pulang idea reformisme ke tanah air. Diperhatikan bahawa individu-individu yang bertanggungjawab terhadap penyuntingan dan penerbitan jurnal-jurnal Islam ketika itu kebanyakannya mendapat pendidikan di Timur Tengah, khususnya di Mekah dan Kaherah. Semasa berada di rantau tersebut, menurut sumber, mereka mula tertarik kepada gerakan fundamentalis yang diasaskan oleh Muhammad bin 'Abd al-Wahab (1703–1791) di Semenanjung Arab. Mereka juga terinspirasi oleh ideologi revolusioner Pan-Islamisme yang diasaskan oleh Syed Jamaluddin Al-Afghani (1839–1897), serta semangat reformasi yang dibawa oleh dua muridnya yang terkenal, Sheikh Muhammad 'Abduh (1849–1905) dan Syed Muhammad Rashid Ridha (1865–1935) (Ismail, 2016).

PAS mula menerima pengaruh pemikiran Ikhwanul Muslimin (IM) pada awal tahun 1950-an apabila para pemimpinnya, seperti Dr. Zulkifli Mohamad, mendapat pendidikan secara langsung daripada tokoh-tokoh IM seperti Hassan al-Banna dan Sayyid Qutb semasa menuntut di Mesir. Beliau pernah memimpin Persatuan Pelajar Melayu di Mesir dan menghadiri kelas serta program yang diadakan di ibu pejabat IM di Kaherah. Sebagai graduan Universiti al-Azhar yang memiliki kepimpinan karismatik, beliau telah diberikan mandat untuk memimpin PAS, dan memperjuangkan usaha memasukkan roh Islam dalam perlembagaan parti pada tahun 1954 (Ismail, 2016).

Menurut Riduan Mohd Noor, selain Dr. Zulkifli Mohamad, Jais Anwar yang pernah memegang jawatan Ketua Dewan Pemuda PAS pada sesi 1968–1970 juga menerima pendidikan di Mesir. Menurut Jais Anwar, Sheikh Taqiyuddin yang melarikan diri dari rejim Mesir telah berhijrah ke Malaysia dan berkhidmat di sebuah sekolah agama di Kedah. Di situlah beliau berpeluang merekrut serta mendidik para pelajar dengan memperkenalkan sistem usrah pada tahun 1957 (Ismail, 2016).

Riduan Mohd Noor turut menyatakan bahawa Yusof Rawa, yang mendapat pendidikan di Mekah dan pernah memimpin Kesatuan Pelajar Malaysia-Indonesia, turut menerima pendidikan tidak langsung daripada IM melalui pembacaan buku-buku yang ditulis oleh tokoh-tokoh IM, meskipun buku-buku itu diharamkan di Arab Saudi pada ketika itu. Sekembalinya ke Malaysia, beliau menerbitkan majalah “al-Islam” yang memuatkan terjemahan Tafsir Fi Zilal al-Qur’an karya Sayyid Qutb. Melalui majalah ini, ramai pelajar Malaysia yang menuntut di Indonesia, seperti Wan Mustapha Rusdi, Omar Mohamad dan lain-lain, telah terpengaruh dengan gerakan ini (Ismail, 2016).

Menurut Hasan Shukri, PAS telah diberi peluang untuk menghantar 10 orang pelajar melanjutkan pengajian ke Baghdad pada tahun 1963. Mereka ialah Hasan Shukri, Mohamad Daud Iraqi, Hashim Jasin, Abdul Rahim Md Zin, Riza Kasba, Abdul Ghani Kasa, Dahlan Muhammad Zain, Azmi Ahmad, Isamuddin Ahmad dan Abdul Halim Yahya. Kesemua mereka ini mendapat bimbingan secara langsung daripada pemimpin IM di Iraq. Sebahagian daripada mereka kemudian menjadi aktivis PAS di peringkat negeri dan pusat, seperti Hasan Shukri yang pernah menjadi Timbalan Presiden PAS dan Hashim Jasin yang kini merupakan Murshidul Am PAS. Menurut Yazid Jaafar, sejak tahun 1960-an, ramai pemimpin PAS menggunakan buku-buku IM seperti "Peraturan dan Undang-Undang" karangan Hassan al-Banna, khususnya di Selangor dan Kuala Lumpur (Ismail, 2016).

Slogan Kepimpinan Ulama dan penubuhan Majlis Syura Ulama PAS pada 22 Oktober 1982, serta klausa tujuh (4) dalam perlembagaan PAS mengenai syarat keanggotaan Majlis Syura juga terkesan daripada pemikiran IM, yang merupakan perintis gerakan Islam di peringkat antarabangsa. Secara kesimpulannya, kesan tarbiyah yang dipengaruhi oleh IM telah membawa PAS kepada pelaksanaan pelbagai program berterusan yang bersifat pendidikan secara langsung dan tidak langsung. Antaranya ialah program usrah yang diperkenalkan secara rasmi oleh IM pada tahun 1943, sewaktu gerakan ini menghadapi pelbagai ancaman. Dalam konteks PAS, sistem usrah ini membantu memperkukuh organisasi dan menanamkan kesetiaan dalam kalangan ahli. Selain usrah, PAS juga menganjurkan program lain seperti rehlah tarbawiyah (lawatan pendidikan), mukhayyam tarbawi (perkemahan), ijtimā' tarbawi (perjumpaan bulanan) dan tamrin tarbawi (latihan kader) yang diadaptasi daripada program tarbiyah IM (Ismail, 2016).

4. KESIMPULAN

Berdasarkan perbincangan yang telah dikemukakan, tidak dapat dinafikan bahawa gerakan Islam telah menyumbang secara signifikan dalam pembangunan pemikiran dan institusi Islam khususnya

dalam aspek pendidikan dan ketamadunan dalam negara. Beberapa gerakan Islam telah mendominasi arus kebangkitan Islam yang telah terdedah kepada perkembangan moden dalam dunia pendidikan. Hal ini dapat dilihat daripada usaha mereka membangunkan institusi pendidikan selari dengan kemajuan pendidikan moden serta sikap terbuka institusi dalam gerakan ini dalam mengintegrasikan sebahagian elemen pendidikan arus perdana negara.

Kecenderungan mereka meletakkan Islam sebagai asas dalam pendidikan menjadi faktor pembeza utama daripada kurikulum pendidikan semasa yang masih bersifat dikotomi antara pelbagai aspek pembangunan insan. Gerakan Islam seperti ABIM, JIM–IKRAM dan PAS telah berjaya memperkenalkan sistem pendidikan Islam alternatif yang diterjemahkan sama ada dalam bentuk institusi pendidikan swasta mereka sendiri mahupun melalui pembentukan dasar dan pelaksanaan dalam sistem sedia ada.

Ini membuktikan bahawa perbezaan politik atau pendekatan dalam melaksanakan ajaran Islam bukanlah halangan bagi mereka untuk bersama-sama terlibat dalam memajukan pembangunan pendidikan di negara ini. Beberapa aspek positif dalam orientasi pendidikan gerakan Islam, sama ada yang bersifat tasawuf, kebajikan sosial mahupun politik, boleh dikembangkan dalam sistem pendidikan semasa melalui kajian saintifik yang komprehensif dan objektif yang dijalankan oleh para sarjana.

5. PENGHARGAAN

Penghargaan ditujukan kepada Pusat Pengajian Teras, dan Institut Sains Islam, Universiti Sains Islam Malaysia atas sokongan bagi menjalankan kajian ini.

6. RUJUKAN

- Ahmad Dzulfahmi Muhamad, Kamaruzaman Yusoff, Mansoureh Ebrahimi. (2021). The Political Thought of the Ikhwan Muslimin Leadership. *Geopolitics Quarterly*, 17, Special Issue, Spring 2021, pp.136-157.
- Ali E. Hillal Dessouki, (ed.)(1982). *Islamic Resurgence in the Arab World*. New York: Praeger Special Studies.
- Altman I. (2007). *Strategies of the Muslim Brotherhood Movements, Herzliya*.
- Anwar, Z. (1990). *Kebangkitan Islam di Kalangan Pelajar*. Kuala Lumpur: Pelanduk Publications.
- Arnold, Walker . (1935). *The Preaching of Islam: A History of the Propagation of the Muslim Faith*. London, 1896, 1913, 1935), see:<https://iranicaonline.org/articles/arnold-sir-thomas-walker-british-orientalist-1864-1930>, retrieved on 1st November 2020.
- Atkinson, P. A. & Coffey, A. (1997). Analysing documentary realities. In D. Silverman (Ed.), *Qualitative research: Theory, method and practice*. London: Sage.
- Babbie, Earl., (2001). *The Practice of Social Research* (9th ed.). Belmont: Wadsworth.
- Cavanagh, S. (1997). Content Analysis: Concepts, Methods and Applications. *Nurse Researcher*, 4, 5-16.
- Chandra Muzaffar. (1987). *Islamic Resurgence in Malaysia*. Petaling Jaya: Penerbit Fajar Bakti Sdn. Bhd.
- Corbin, J. & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Cresswell, J.W. (2007). *Educational Research: Planning, conducting and Evaluating Quantitative and Qualitative Research*. NJ: Prentice Hall Publishers, Upper Saddle River.
- Downe – Wamboldt, B. (1992). Content Analysis: Methods, application, and issues. *Health care for Women International*, 13, 313 – 321.

- El Ghobashy M. (2005), The Metamorphosis of the Egyptian Muslim Brothers, *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 37, No. 3.
- Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, 62, 107-115.
- Hsieh, H.-F., & Shannon, S. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15, 1277-1288.
- Ibrahim M. Abu Rabi. (1996). *Intellectual Origins of Islamic Resurgence in the Modern Arab World*. Albany: State University of New York Press.
- Ibrahim, A. I. & Alwi, E. A. Z. (2018). Pemikiran Politik Hassan Al-Banna, Syed Qutb dan Tuan Guru Nik Abdul Aziz Nik Mat: Satu Analisis. *Asian People Journal*, 1(1): 214-223.
- Ismail Mamat. (2016). Transmission of Islamic Reform (Islah) from Egypt to Malaysia: A Study of Hasan Al-Banna's Legacy. *International Journal of Business, Economics and Law*, 10(5), (Aug.). pp. 23-30. http://ijbel.com/wp-content/uploads/2016/11/IJBEL10_44.pdf.
- Junhairi Anyasa. (2011). 'IKRAM Ganti Pembubaran JIM', *Kosmo*, December 26, 2011.
- Khurshid Ahmad. (1983). "The Nature of Islamic Resurgence". John L. Esposito (ed.). *Voices of Resurgent Islam*. Oxford: Oxford University Press, 219-229.
- Lapidus, Ira. (1983). *Contemporary Islamic Movements in Historical Perspective*. Policy Papers in International Affairs, 18. Berkeley: University of California Press.
- M.K. Pasha. (2006). Globalization, Cultural Conflicts, and Islamic Resurgence. In: B.N Ghosh & H.M. Guven, (eds). *Globalization and the Third World*. London: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/97802305025673>.
- Mashitah Sulaiman. (2016). Islamic resurgence and religiosity among the Malay middle and low income classes in Selangor and Kuala Lumpur, 1977-2014. PhD thesis, University of Malaya.
- Mazlee Malik and Hamidah Mat. (2014). 'Pious Approach to Development: Social Capital and Pertubuhan Jamaah Islah Malaysia (JIM)', *World Journal of Islamic History and Civilization*, 4(3), p. 108.
- Munson Z. (2001), Islamic Mobilization: Social Movement Theory and the Egyptian Muslim Brotherhood, *Sociological Quarterly*, 42(4). 487-510. https://www.sneps.net/t/images/Articles/Munson_2001.pdf.
- Nor Adina Abdul Kadir, Mohd Farhan Abd Rahman, Hamidah Jalani, Muhd Imran Abd Razak, Ahmad Firdaus Mohd Noor, Nurul Kamalia Yusuf. (2021). The Contribution of Reformist Movement to the Development of Islamic Education in Malaya after Independence. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 11(5), 346-355.
- Pandian, Sivamurugan., Omar Gomaa & Nur Hafeeza Ahmad Pazil. (2020). Socialisation and Recruitment in Islamist Movements: A Comparison between the Muslim Brotherhood and Al-Qaeda. *International Journal of Islamic Thought*, 18(Dec.) 2020. 110-120. http://www.ukm.my/ijit/wp-content/uploads/2020/12/IJIT-Vol-18-Dec-2020_11_110-120.pdf.
- Rapley, T. (2007). *Doing conversation, discourse and document analysis*. London: Sage.
- Schreier, M. (2012). *Qualitative Content Analysis in Practice*. CA: Sage Publishers. Thousand Oaks.
- Soage, A. (2008). Hasan al-Bannā or the Politicisation of Islam. *Totalitarian Movements and Political Religions*, 9(1), 21-42.
- Soage, A. (2009). Hasan Al-Banna and Sayyid Qutb: Continuity or rupture? *The Muslim World*, 19 (2), 294.
- Wright, L. (2006). *The Looming Tower: Al Qaeda and the Road to 9/11*. Vintage.
- Zaid Kamaruddin. (2013, 10 Januari). Personal Interview. IKRAM's Headquarter, Taman Sungai Besi Indah, Seri Kembangan, Selangor.
- Zeinobia (27 February 2008). "Egyptian Chronicles: Egyptian X-files: Who Killed Hassan Al Bana ??". Archived from the original on 20 April 2015. Retrieve